

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

MODERNIZATION OF STATE ECONOMIC POLICY IN THE SPHERE OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

Смоленніков Д.О.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри управління,
Сумський державний університет

Павленко Д.С.

студент,
Сумський державний університет

У статті досліджено питання економічної політики у сфері малого та середнього підприємництва. Порівняно економічну політику України та зарубіжних країн щодо розвитку підприємницької діяльності. Досліджено наявні індикатори державної економічної політики у сфері малого та середнього бізнесу, визначено шляхи її модернізації. Обґрунтовано роль стартап-центрів, що створюються на базі університетів, у розвитку малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: економічна політика, підприємницька діяльність, сфера малого та середнього бізнесу, сталий розвиток, індикатори економічної політики, стартап-центри.

В статье исследованы вопросы экономической политики в сфере малого и среднего предпринимательства. Проведено сравнение экономической политики Украины и зарубежных стран касательно развития предпринимательской деятельности. Исследованы существующие индикаторы государственной экономической политики в сфере малого и среднего бизнеса, определены пути ее модернизации. Обоснована роль стартап-центров, создаваемых на базе университетов, в развитии малого и среднего предпринимательства.

Ключевые слова: экономическая политика, предпринимательская деятельность, сфера малого и среднего бизнеса, устойчивое развитие, индикаторы экономической политики, стартап-центры.

The article deals with the issues of economic policy in the sphere of small and medium enterprises. Economic policy of Ukraine and foreign countries in the development of entrepreneurial activity was compared. The existing indicators of the state economic policy in the sphere of small and medium-sized businesses were analysed and the ways of its modernization were determined. Also, the role of university start-up centres in the development of small and medium business was investigated.

Key words: economic policy, entrepreneurial activity, sphere of small and medium business, sustainable development, indicators of economic policy, start-up centres.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація ринку та швидкі технологічні зміни створюють нові можливості для розвитку малих та середніх підприємств (МСП) і значно впливають на конкурентне середовище бізнесу. Сучасна сфера економіки, яка заснована на знаннях, може включати широкий спектр виробничих та фінансових методів, інноваційну діяльність та креативність, досвід та високу ефективність людських ресурсів. Наявні політики країн Європейського Союзу спрямовані на забезпечення подальшого розвитку МСП, створення нових компаній, а також досягнення ними конкурентних переваг на єдиному європейському ринку.

Ефективна зміна організаційної структури виробництва та підприємств, розвиток інноваційної діяльності й системи освіти у сфері підприємницької діяльності, розв'язання проблем зайнятості як у кожному окремому регіоні, так і в державі у цілому та загалом модернізація підприємницької діяльності в Україні можливі за умови інтегрованого входження малого і середнього підприємництва до соціально-економічної системи країни. Саме в такому разі нагальною стає потреба в регіональному та державному регулюванні цієї сфери ринкових відносин, спираючись на досвід вітчизняних та зарубіжних учених. Отже, формування економічної політики забезпечення розвитку та успішного функціонування сфери малого та середнього підприємництва є нині дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідженню проблематики економічної політики у сфері малого та середнього бізнесу присвячено низку праць українських та зарубіжних учених, зокрема К. Ваганів [1], С. Веннекерса [2], Г. Вістяки [3], О. Зілгалової [4], О. Кириченко [1], І. Крейдич [3], Н. Криштоф [5], Д. Ларсо [6], М. Мінніті [7], І. Мірзанті [6], Т. Сімагупанга [6], Р. Туріка [2] та ін.

Незважаючи на значний спектр наукових досліджень у цьому напрямі, на нашу думку, питання державної економічної політики у сфері МСП потребує додаткового аналізу.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у дослідженні наявних індикаторів державної економічної політики у сфері МСП і аналізі шляхів модернізації цієї діяльності в Україні на основі зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічна політика у сфері МСП – це процес прояву реалізації економічних функцій шляхом різноманітних державних заходів впливу на створення й розвиток малих і середніх підприємств для досягнення поточних та перспективних цілей зі встановленням та забезпеченням державою спільної системи діяльності суб'єктів суспільних відносин та їх своєчасного корегування залежно від умов та факторів.

Урядовий курс на започаткування місцевих програм фінансової підтримки малого бізнесу, у тому числі й проведення навчань із питань започаткування власної справи, окреслено в низці нормативних документів. Зокрема, йдеться про розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій із реалізації національної стратегії у сфері справ людини на період до 2020 року» [8].

Але, на жаль, у проекті плану заходів із реалізації стратегії ніяк не висвітлюється роль університетів та університетських стартап-центрів, що, на нашу думку, є не зовсім вірним.

Загалом МСП поділяють на:

- бізнес для існування (subsistence businesses);
- фрілансерів (freelancers);
- «застрягли» компанії (stuck-in-the middle companies) [9].

Усі три підгрупи часто стають жертвами зловживання владою. Здебільшого вони вимушені перебувати в статусі підприємців. Окрім зазначених трьох груп, варто додати ще дві:

- інноваційні зростаючі компанії (innovative growing companies);
- псевдосамозайняті (pseudo self-employed).

Псевдосамозайняті мають менше прав, ніж офіційно наймані працівники, мають нижчий дохід і, відповідно, роблять менше соціальних внесків [9].

Кількість зайнятого населення віком 15–70 років у III кварталі 2017 р. становила 16,4 млн. осіб, а кількість безробітних – 1,6 млн. осіб [10]. Рівень зайнятості населення віком 15–70 років становив 57,0%, що на 0,2 в. п. більше, ніж у II кварталі 2017 р., а серед населення працездатного віку цей показник збільшився на 0,4 в. п. і становив 65,5%. Таким чином, рівень безробіття серед економічно активного населення зменшився з 10,1% у I кварталі 2017 р. до 8,9% у III кварталі 2017 р.

Незважаючи на квартальні флуктуації, загальний тренд рівня безробіття населення віком 15–70 років є зростаючим (рис. 1).

В Україні проведення економічної політики у сфері МСП наштовхується на безліч перепон. До загальних проблем можна віднести ті, що стали наслідками реформування економіки та зміни відносин у сфері власності.

Подолання перепон ставиться за мету в Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» [11].

На рис. 2 систематизовано основні проблеми у сфері МСП [11].

Наприкінці грудня 2016 р. Президентом України були підписані зміни щодо роботи фізичних осіб – підприємців (ФОП). Згідно з новими нормами, вже з 1 січня 2017 р. окремі категорії фізичних осіб – підприємців були змушені платити єдиний соціальний внесок у розмірі 704 грн. на місяць, навіть якщо тимчасово не мали жодного прибутку. Раніше платити не було необхідності у разі відсутності руху коштів, тому багато підприємців тримали відкриті ФОПи, а платили податки тільки тоді, коли мали реальні доходи. Нововведення ще до початку дії призвело до масового закриття ФОП, передусім так званих «сплячих ФОП». Згідно з даними OpenDataBot, найбільша кількість ФОП, що припинили свою діяльність, була зареєстрована у Київській (44 004), Харківській (26 222) і Дніпропетровській (26 558) областях. Більшість закритих ФОП належала до галузей роздрібної (43 275) та оптової (8 931) торгівлі, складських (10 798) та транспортних (7 040) послуг [12].

15 вересня 2017 р. уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних ЦСР до українських реалій.

Глобальні цілі сталого розвитку були затверджені у 2015 р. на саміті ООН із питань сталого розвитку. В Україні була розроблена національна система ЦСР (86 завдань розвитку та 172 показники для моніторингу їх виконання). Ця робота проводилася за підтримки всіх агентств ООН в Україні [13].

Отже, Європейська Комісія прийняла нову політику «Подальші кроки для сталого європейського майбутнього», що пояснює підхід ЄС до інтеграції Цілей сталого розвитку ООН. У цьому документі Комісія визначає найостанніші ініці-

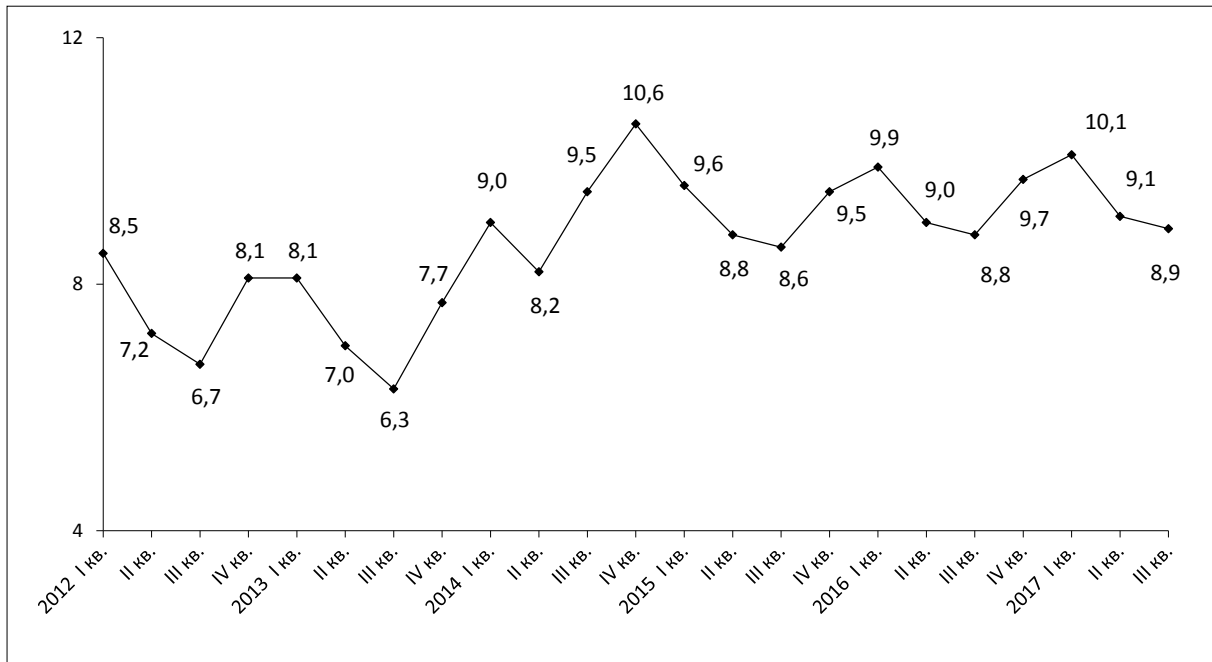

Рис. 1. Рівень безробіття населення віком 15–70 років (%) [10]

ативи, що сприяють досягненню Цілей сталого розвитку і являє собою відправну точку для довгострокового бачення ЄС і секторальної політики після 2020 р. [14].

Проаналізувавши Цілі сталого розвитку, можна дійти висновку, що деякі з них, а саме якісна освіта (4), достойні робочі місця і економічне зростання (8), інновації й інфраструктура (9), міста та спільноти, що живуть відповідно до принципів сталого розвитку (11) та співпраця заради досягнення цілей (17), можуть та мають стати відправною точкою у формуванні й упровадженні державної економічної політики у сфері малого та середнього підприємництва.

Серед основних індикаторів для оцінки економічної політики у сфері МСП можна виділити кількість зайнятих працівників та обсяг реалізованої продукції.

Порівнюючи сектор МСП України з іншими країнами, можна дійти висновку про певну схожість використовуваних економічних показників (табл. 1). Тим не менше ці показники не розкривають структуру сектору МСП. Бізнес для існування і псевдозайнятість хоча й притаманні іншим країнам, але не є настільки поширеними, як в Україні. Крім того, у країнах Європейського Союзу на відміну від України дуже часто компанії dorостають до середніх та великих розмірів [9].

Досліджуючи основні показники сектору МСП в Україні та в країнах Європейського Союзу, можна зробити висновок: чим розвиненіша економіка країни, тим меншою є частка малого і середнього бізнесу в економіці. Фактично в секторі МСП в Україні переважає

дрібна господарська діяльність, яка здебільшого не є інноваційною [16].

До 2014 р. частка суб'єктів малого та середнього підприємництва становила 99,96% від усієї кількості суб'єктів господарювання, що відповідає встановленим європейським стандартам, однак із 2014 р. в абсолютному вираженні відбувся спад (кількісний) усіх видів бізнесу. Кількість малих підприємств коливається від зменшення до невеликого зростання, а кількість середніх підприємств із кожним роком зменшується. Кількість зайнятих працівників як на малих, так і на середніх підприємствах поступово знижується.

Говорячи про вплив підприємницької діяльності на економічний розвиток, і навпаки, можна навести кейс Індонезії, досліджений Веннекерсом та Туріком [2]. Було доведено зв'язок підприємництва з економічним розвитком на макро- та мікрорівні.

Грунтуючись на припущенні, що підприємництво є процесом, модель економічної політики у сфері МСП має включати три етапи, а саме ідентифікацію можливостей, оцінку ідей та дію. Крім того, має бути розроблена методика аналізу документації, яка визначає, класифікує та впорядковує всі аспекти цієї політики.

Економічна політика у сфері МСП також має включати низку категорій: навички, можливості та мотивацію (на мікрорівні); культуру та інфраструктуру підприємництва, а також підприємницьку освіту (на макрорівні) (рис. 3 та 4).

Мінімальний очікуваний результат на мікрорівні – збільшення кількості нових підприємств або нових підприємців.

На нашу думку, було б доцільно вивести на окрему ланку на макрорівні інноваційну діяль-

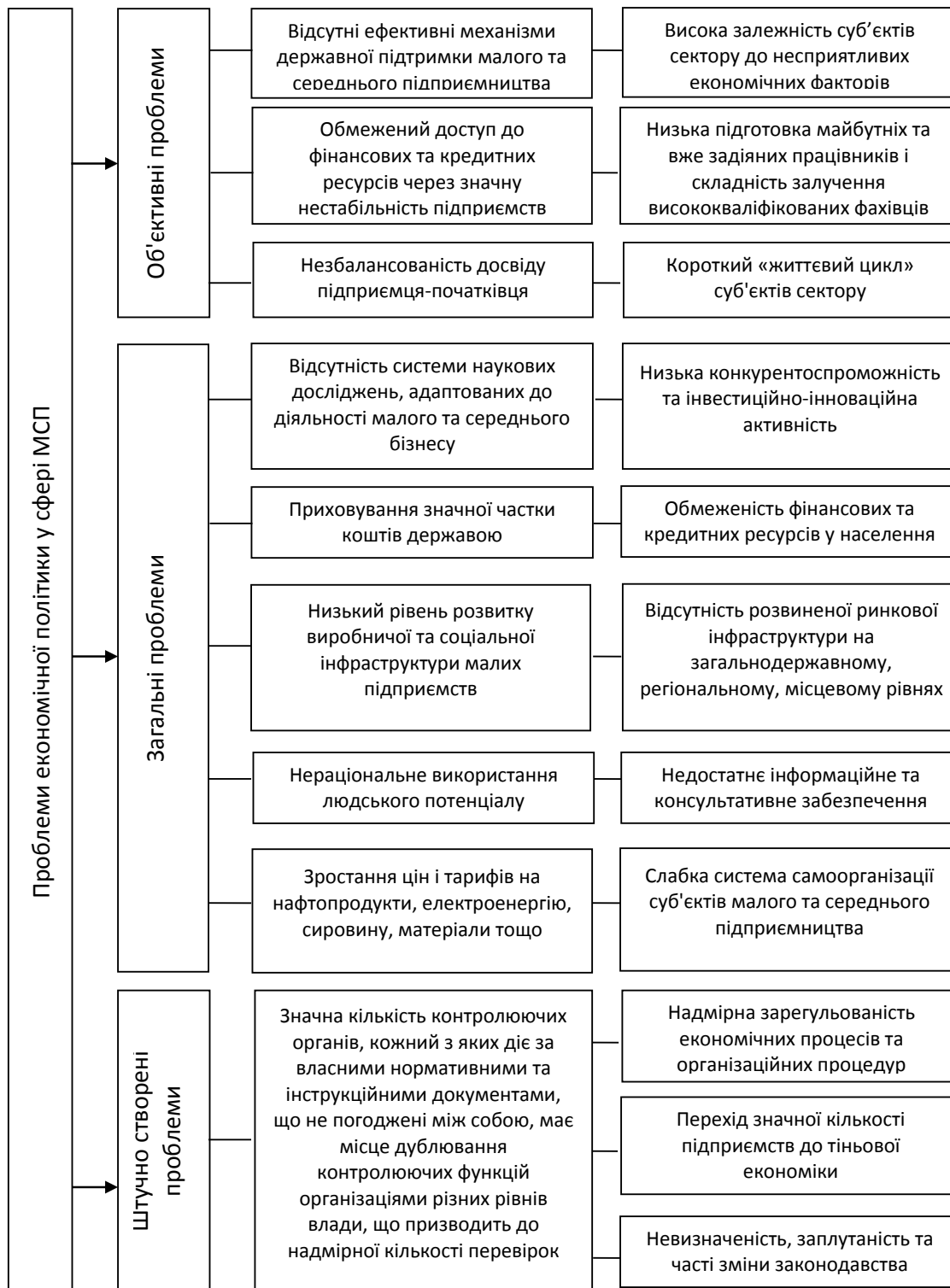

Рис. 2. Проблеми економічної політики у сфері МСП [11]

ність та науково-технічний прогрес, які значно впливають на розвиток підприємницької діяльності й взаємодіють із більшістю векторів економічної політики у сфері МСП, а також підвищують інвестиційну привабливість країни.

На основі дослідження закордонного досвіду та індикаторів економічної політики можна

запропонувати такі шляхи модернізації економічної політики у сфері малого та середнього підприємництва (рис. 5).

Не менш важливим аспектом розвитку сфери МСП є освіта. На відміну від великих компаній малий та середній бізнес не має значних ресурсів для підвищення кваліфікації свого

персоналу. З іншого боку, можливою є кооперація у галузі освіти з університетами, роль яких у контексті економічного розвитку країни залишається вагомим (табл. 2).

Університети сьогодні, у т. ч. на засадах корпоративної соціальної відповідальності, починають самі створювати нові робочі місця. Йдеться про потужний стартап-рух, який ініціює та стимулює

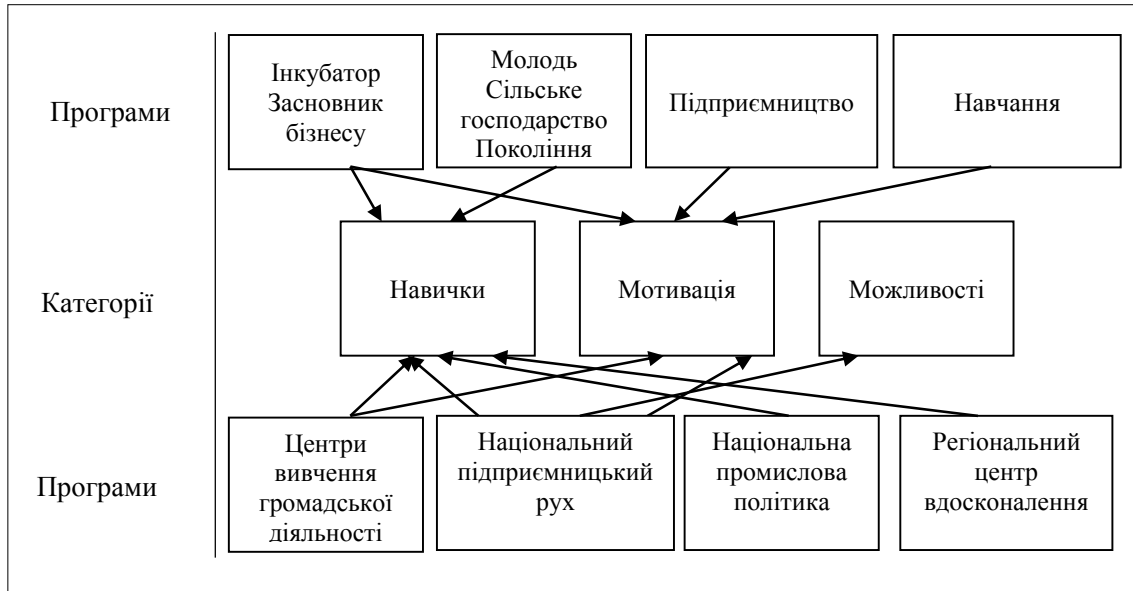

Рис. 3. Модель державної економічної політики у сфері підприємництва на мікрорівні [6]

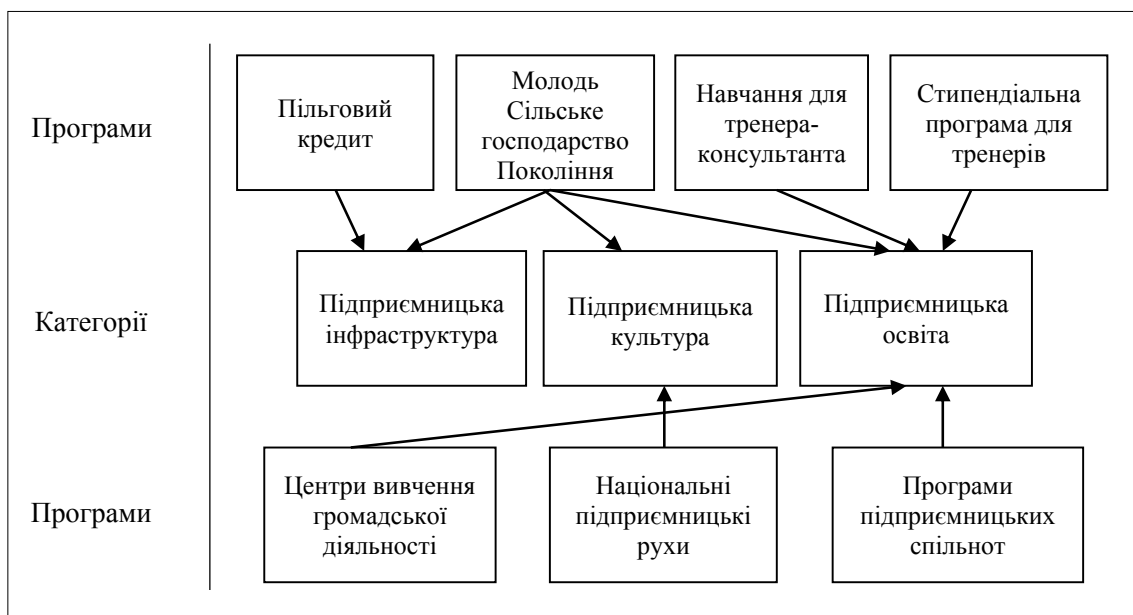

Рис. 4. Модель державної економічної політики в сфері підприємництва на макрорівні [6]

Таблиця 1

Основні показники сектору МСП в Україні та в інших країнах Європи [15]

Частка МСП	Україна	ЄС 28	Словаччина	Польща	Німеччина
Кількість підприємств	99,9%	99,8%	99,9%	99,8%	99,5%
Зайнятість	75,5%	66,9%	71,2%	69,0%	60,9%
Обсяги продажів	60,4%	57,9%	62,7%	51,0%	53,8%

лює розвиток підприємницької діяльності серед студентів і вчених.

Дослідження компанії Deloitte в Австралії показало, що кожен 10 іноземних студентів створюють майже 2,9–3 нових робочих місця. [17].

Так, в Індексі глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 рр. Україні вдалося істотно підвищити свою позицію за показником «Інновації», перемістившись з 81-ї на 54-ту позицію. На думку експертів, цього вдалося досягти за раху-

нок підвищення всіх параметрів, окрім одного – співпраці бізнесу й університетів у сфері наукових розробок.

Однією з форм такої співпраці є створення стартап-центрів при університетах, де люди, що мають інноваційні та бізнес-ідеї, зможуть отримати базові компетентності, консультації та навчання у галузі підприємництва.

Одним із підходів до фінансування стартап-центрів на базі університетів може бути такий

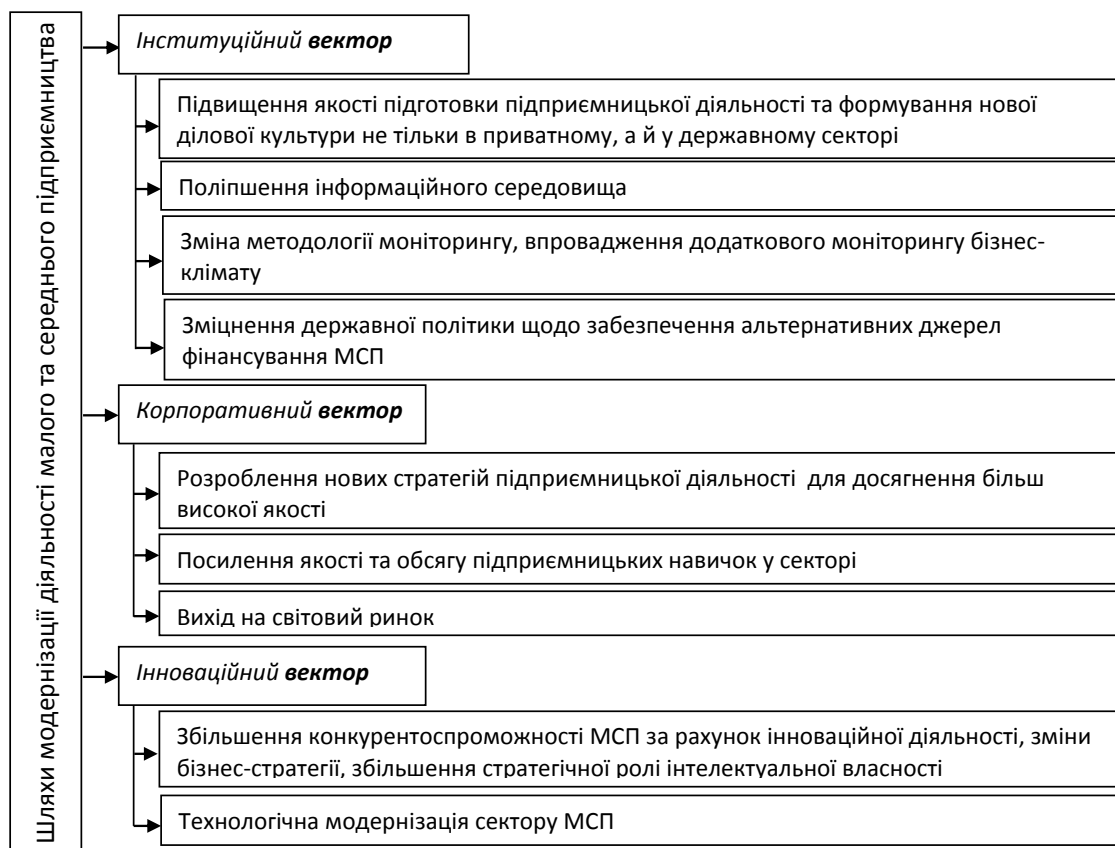

Рис. 5. Шляхи модернізації діяльності малого та середнього підприємництва [6]

Таблиця 2

Внесок університетів в економічний розвиток країни [16]

Роль університету	Внесок в економічний розвиток країни
Надходження і витрати університетів	Аналізується структура надходження коштів, співвідношення з державних та приватних джерел, частка витрат у ВВП країни, внесок у ВВП країни, вплив на показники діяльності підприємств – постачальників університетів
Університет як роботодавець	Кількість зайнятих в університеті та робочих місць, які існують або створюються завдяки діяльності університету, наприклад через здійснення закупівель, сприяння створенню стартапів, залучення іноземних студентів тощо
Університет як драйвер інновацій	Вплив університету проявляється як у проведенні інноваційних наукових досліджень та впровадженні їх результатів, так і у створенні інноваційної екосистеми, платформ для взаємодії інвесторів та дослідників
Університет як фактор розвитку регіону та міста	Аналізується вплив на зайнятість, розвиток місцевого бізнесу, особливо малого, приваблення у регіон студентів, відвідувачів заходів, які організовуються університетом, сприяння розвитку місцевої громади

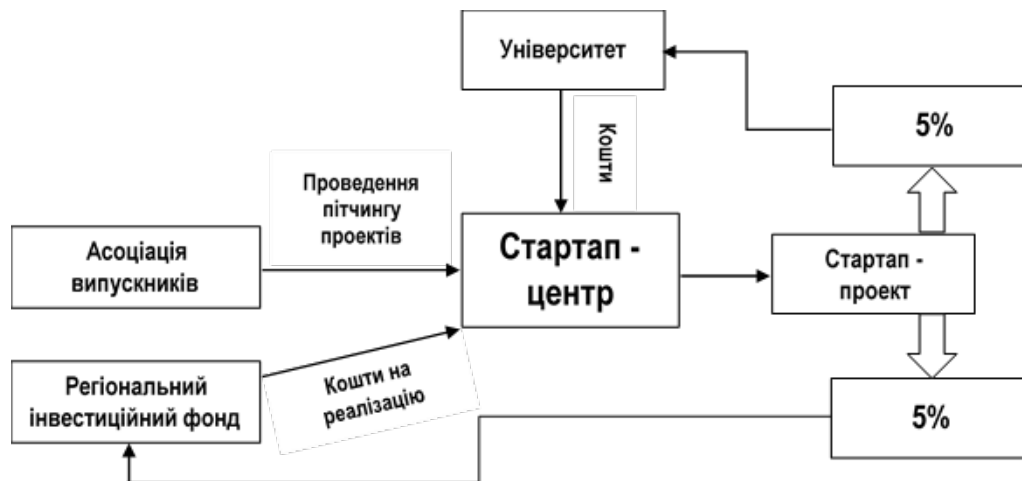

Рис. 6. Схема фінансування стартап-центрів на базі університетів

(рис. 6). Такий підхід передбачає створення регіонального інвестиційного фонду та активної участі випускників університету у пітчінгах стартап-проектів.

Перший в Україні регіональний міжуніверситетський стартап-центр First Capital був створений у 2013 р. в Харківському національному економічному університеті імені С. Кузнеця у рамках європейського проекту TEMPUS SUCSID. Місія цього проекту полягає у створенні й розвитку в Україні екосистеми молодіжного інноваційного підприємництва, а головна мета – у формуванні підприємницького мислення, навчанні основам підприємництва та управлінню інноваційними проектами [18].

Запорукою успіху стартаперів є постійне тренування, виступ на регулярних краш-тестах, за допомогою яких можна оцінити життєздатність запропонованих бізнес-ідей, отримати зворотний зв'язок, консультації та підтримку з боку експертів. Ментори стартап-центрів повинні навчати навичкам командної роботи, методології Agile тощо.

Отже, університети створюють середовище, яке сприяє інноваційній діяльності та може впливати на успіх стартапів. Своєю чергою, така діяльність може стати елементом економічної політики у сфері МСП.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На сучасному етапі економічна політика у сфері МСП потребує значної модернізації. Основні дії мають бути зосереджені на зміні продуктивних сил та інституційного середовища для розвитку і підвищення конкурентоспроможності та стійкості національної економіки.

Одним із методів стимулювання підприємницької діяльності є створення стартап-центрів при університетах, де люди, які мають інноваційні та бізнес-ідеї, зможуть отримати базові компетентності, консультації та навчання у галузі підприємництва, що дасть змогу зацікавити молоде покоління до підприємницької діяльності та буде впливати на формування подальшої економічної політики у сфері МСП.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кириченко О.А., Ваганів К.Г. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 1. С. 103–126.
2. Wennekers S., Thurik R. Linking entrepreneurship and economic growth. Small business economics. 1999. № 13(1). P. 27–56.
3. Крейдич І.М., Вістяка Г.І. Теоретичні аспекти поняття економічної політики розвитку підприємства. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Економіка». 2012. Вип. 12. С. 12–17.
4. Зілгалова О.А. Політика сприяння розвитку малого бізнесу: пріоритети і перспективи. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2008. № 3. Т. 3(111). С. 92–96.
5. Криштоф Н. С. Економічна політика розвитку підприємництва в умовах гео економічних перетворень. Державне управління: теорія та практика. 2012. № 2.
6. Mirzanti I., Simaturang T., Larso D. Mapping on Entrepreneurship Policy in Indonesia. In Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2015. Vol. 169. P. 346–353. DOI: <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.319>.
7. Minniti M. The role of government policy on entrepreneurial activity: productive, unproductive, or destructive. Entrepreneurship Theory and Practice. 2008. № 32(5). P. 779–790.
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації національної стратегії у сфері справ людини на період до 2020 року». URL: http://issuu.com/mineconomdev/docs/short_sme_strategy_apr2017_gevas (дата звернення: 30.03.2018).

9. На шляху до сучасної державної політики у сфері малого та середнього бізнесу в Україні. URL: <http://ukrajina.fnst.org/sites/default/files/uploads/2016/08/09/smeinukraineukrfinal.pdf> (дата звернення: 30.04.2018).
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2018).
11. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 20.04.2018).
12. Припинення масового закриття ФОП. URL: <http://opendatabot.com/blog/40-fopagedon-stop> (дата звернення: 20.04.2018).
13. Цілі сталого розвитку URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia> (дата звернення: 20.03.2018).
14. Політика «Наступні кроки для сталого європейського майбутнього». URL: https://europa.eu/newsroom/events/next-steps-sustainable-european-future-%E2%80%93-reforming-europe-implementing-sdgs_en (дата звернення: 20.04.2018).
15. Статистична служба Європейського Союзу. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 20.03.2018).
16. Вплив університетів на економічний розвиток країни. URL: <https://ubr.ua/labor-market/education/kak-universitety-vliiaut-na-ekonomicheskoe-razvitie-strany-363405> (дата звернення: 20.04.2018).
17. Роль університетів в економічному розвитку міст, регіонів, країни. URL: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/12/forum_publ_all_bezpolos_print.pdf (дата звернення: 15.04.2018).
18. Перший в Україні регіональний міжуніверситетський стартап центр FIRST CAPITAL. URL: <http://fcapital.biz/project.php?id=1> (дата звернення: 20.02.2018).